باڵادەستی کۆماری ئیسلامی ئێران بەسەر عێراقدا.. عوسمانی حاجی مارف

داگیرکاری هێزەکانی ئەمریکا بۆ سەر عێراق و کۆتاییهێنان بە دەسەڵاتی سەدام و وێرانکردنی بنەما ئابورییەکانی، ئەو واقعیەتە بوو کە عێراقی کردە مەیدانێکی سیاسی ئاواڵا بۆ دەخالەتی ڕاستەوخۆی کۆماری ئیسلامی ئێران. لەو بارەیەوە کۆماری ئیسلامی، عێراقی کردە بنکەو مەیدانێکی تایبەت و فراوان بۆ چالاکیە سیاسی و تیرۆریستیەکانی لە ناوچەکەدا. تا ئێستاش هۆکارێکی سەرەکی لە ناجێگیری سیاسی لە عێراقدا دەورو دەخالەتی ڕاستەوخۆی کۆماری ئیسلامیە لە پێکهێنان و پشتگیری هێزی میلیشیای لایەنە شیعەکان.

لەهەمانکاتدا دەورو کاریگەری ڕاستەوخۆ دەبینێت لە پێکهێنانی حکومەتەکانی عێراقدا. بەجیا لەوانەش لەباری ئابوریشەوە بازاڕی عێراقی کردۆتە بازاڕێکی گەورەی ساغکردنەوەی کاڵاکانی. بەمانایەک عێراق بۆتە نازو نیعمەتێکی تایبەت بۆ کۆماری ئیسلامی.

ئەو دەروازانەی دەکەونە سەر سنووری ١٦٠٠ کیلۆمەتری نێوان عێراق و ئێران، لە ستراتیجی ئێراندا بۆ سەپاندنی هەژموونی خۆی بەسەر عێراقدا، پێگەیەکی دیار و بەرچاویان بۆ ئابوری ئێران هەیە. ئەم ستراتیژە لەڕێگەی سیستەمێکی سیاسیی وەها بەڕێوەدەبرێت کە پێکهاتەکانی حکومەتی عێراق بەگشتی پاشکۆبونی خۆی بۆ ئێران بەرجەستەکردۆتەوە. کۆماری ئیسلامی توانیویەتی لە هەموو ئاستە سیاسی و دامەزراوەیەکاندا سیستماتیک بچێتە ناوەوەو کۆنترۆڵی بازاڕی عێراق بکات. هەروەها ئەم ستراتیژە عێراقی کردۆتە بازاڕێک بۆ ساغکردنەوەی کاڵا ئێرانیەکان، کە زۆربەی کاڵاکان بە دەروازە سنوورییەکان بەمەرجی ئیمتیازاتدان بە ئێران تێدەپەڕێت. ناسیۆنالیزمی عێراقی، کە زیاتر بە دژایەتیکردنی هەژموونی ئێران لە عێراقدا پێناسە دەکرا، ئێستا لەم دۆخەدا بەناچاری دەرگای بازاڕەکەی بۆ ئیران کراوەیە.

لە نێوان عێراق و ئێراندا(٩) نۆ دەروازەی سنوری فەرمی هەیە، کە لە ساڵی ٢٠١٢دا گرنگیەکی زیاتری بەدەستهێناوە، کاتێک عەلی خامەنەیی، خوازیاری بەرەوپێشبردنی ئەو شتە بوو کە بە “ئابووری بەرگری ئێران” ناوی برد. دەروازەکان لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٤ گرنگی زیاتریان پێدرا، کاتێک ئێران بیرۆکەی ئابووری بەرەنگاری گۆڕی بۆ

سیاسەتەکی حکومەتەکەی، لە بەرامبەر زیادبوونی ئابلوقە ئابوورییەکانی ڕۆژئاوادا. لە بەرامبەریدا کۆماری ئیسلامی ئێران هەوڵی داوە بەرهەمهێنانی کاڵای غەیرە نەوتی لە پێشینەی کارەکانیدا بخاتە پێشەوە، تا ببێتە سەرچاوەیەکی تری داهات لە بەرامبەر هەناردەکردنی نەوتدا. بەم شێوەیە ئێران دەستی کرد بە دروستکردنی تۆڕێکی بەرفراوان لە کۆمپانیای وەهمی، بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی نایاسایی دۆلاری ئەمریکی لە عێراق بەدەست بهێنن و بە قاچاخ بیخەنە ناو ئێرانەوە. ئەم سیاسەتە نوێیە کاریگەری هەبوو.
لە ساڵی ٢٠١١ واتە پێش ئەوەی ئەم سیاسەتە بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەهای هەناردەی ئێران بۆ بەرهەمە غەیرە نەوتییەکان ٢٦.٦٥ ملیار دۆلار بووە. لە ساڵی٢٠١٣ بەهای ئەو هەناردەکردنانە٢٨،٣٦ ملیار دۆلار بووە،. لە ساڵی ٢٠٢١دا کۆی بەهای هەناردەکردنی غەیرە نەوتی ئێران گەیشتووەتە ٤٠ ملیار و ٧٤ ملیۆن دۆلار.
لە مانگی نیسانی ٢٠١٩، حەسەن ڕۆحانی، سەرۆک کۆماری ئەوکاتی ئێران، داوای کردوە کە "قەبارەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی" بە بەرهەمە وزەییەکانەوە زیاد بکرێت بۆ ئەوەی بگاتە زیاتر لە ٢٠ ملیار دۆلار لەساڵێکدا. هەر لەو ساڵەدا جەواد زەریفی، وەزیری دەرەوەی ئێران لە بەیاننامەیەکدا ڕایگەیاندبوو، عێراق "هاوبەشە بازرگانییە گەورەکەمانە". چونکە ڕۆیشتنی یەکلایەنەی کاڵای ئێرانی بۆ عێراق وەک جۆرێک لە مامەڵەی ئابووری یەکسان نیشان ئەدرا. بەڵام واقیعی دۆخەکە ئەوەیە کە عێراق هیچ بە ئێران نافرۆشێت. هەموو شتێک کە لە ئێرانەوە هەناردە دەکرێت بۆ عێراق بە دەروازە سنوورییە فەرمییەکاندا تێدەپەڕێت. هەروەها دەزگای نافەرمیش هەن کە بە گشتی لەلایەن میلیشیاکانی حەشدی شەعبی و لایەنگری ئێران و باندە مافیاکانەوە کۆنترۆڵ دەکرێن، بەتایبەتی چەک و مادەی هۆشبەر.
جگە لەوەش ئێران هەمیشە دۆخی ناسکی دەوڵەتی عێراقی زیاتر قۆستۆتەوە. پەرەسەندنی هێرشەکەی داعش بووە هۆی ئەوەی نوری مالیکی لە ساڵی ٢٠١٤دا بڕیارێک بدات و داوا لە میلیشیاکان بکات سوپایەکی خۆبەخش پێکبهێنن بۆ پڕکردنەوەی بێتوانایی و لاوازییەکانی سوپای عێراق، کە بەهۆی شلوشەواوی و گەندەڵییەوە هیچ بەرگرییەکی بۆ نەکرا. ئەو سوپایە هەر لەسەرەتای بەرەکانی شەڕدا ئاستێکی خراپیان نواندو لە موسڵ هەڵاتن. ئێران پشتیوانی ئەم هەنگاوەی مالکی کرد و سوودی لێوەرگرت. تەنانەت ئەو فەتوایەی کە لەلایەن سیستانی لە ساڵی ٢٠١٤ دەرچووە و داوای لە عێراقییەکان کردووە بچنە نێو جیهاد دژ بە داعش، کە ئەوەش دەرئەنجامی ڕازیکردن و کاریگەریی قاسم سولەیمانی بوو!
میلیشیاکان بەتایبەتی "حەشدی شەعبی" بەخێرایی وەک یەکێک

کۆکرانەوە و فەرمیکران. دەخالەتیان پێکرا لەشەڕی دژی داعشدا. لەهەمانکاتدا بەنهێنی کاریگەرییەکانی خۆیان بۆ ناوچەکانی دیکەی عێراق درێژکردەوە. لەنێوان ساڵانی ٢٠١٤ بۆ ٢٠٢٠، بەتایبەتی لە سەردەمی دەستبەکاربوونی حەیدەر عەبادیدا و پاشان دەستبەکاربوونی عادل عەبدولمەهدی، کۆنتڕۆڵی میلیشیاکان بەسەر دەروازە سنوورییەکاندا جێکەوت. ئەگەرچی ناڕاستەوخۆش بێت کەلوپەل لە ئێرانەوە بەبێ ئەوەی سنووردار بکرێت هاتە ناو عێراقەوە. ئەوەی جێگای بیرهێنانەوەیە گەندەڵیش لەدەروازە سنوورییەکاندا زۆر بەزویی و فراوانی تەشەنەی کرد.

کاتێک لە مانگەکانی یەکەمی هێرشی داعشدا، ئێران پشتیوانی عێراقی کرد، لەهەمانکاتدا ئەمریکا لە مالیکی ڕازی نەبوو، ئامادەش نەبوو پشتیوانی بکات. لە ماوەی شەڕی چوار ساڵەی دژی داعش، نفوزی ئێران لە عێراق گەیشتە لوتکە. بەڵام ئەوەی شایانی باسە دابەزینی هەستی لایەنگری بۆ ئێران، بەدوای شکستی داعش لە عێراق لە ساڵی ٢٠١٧ دەستی پێکرد. ئەمەش بەشێوەیەکی بەرچاو دەگەڕێتەوە بۆ پەرەسەندنی تووڕەیی و ناڕەزایەتیی جەماوەرییەکان بەرامبەر بەلایەنە سیاسییە گەندەڵەکانی شیعەی عێراق. کە لە ساڵی ٢٠١٨ خۆپیشاندەران ئاگریان لە کونسوڵخانەی ئێران و نوسینگەکانی حزب و میلیشیاکانی لایەنگری ئێران لە پارێزگای بەسرە بەردا. ئەمەش لە چوارچێوەی خۆپیشاندانی بەرفراوانتردا کە چوار مانگی خایاند بەهۆی خراپی خزمەتگوزارییە گشتییەکانەوە. ئەم ناڕەزایەتیانەی بەسرا خاڵی وەرچەرخانێکی پێکهێنا کە زەمینەی بەهەڵگیرسانی دیارترین بزووتنەوەی ناڕەزایەتی تشرین لە ساڵی ٢٠١٩دا خۆشکرد، کە ناوچە جیاجیاکانی وڵاتی لەخۆگرتبوو. پریشکی ناڕەزایەتیی جەماوەرییەکانی تشرین، لە مانگی تشرینی یەکەمی ٢٠١٩ دەستیپێکرد و ماوەی شەش مانگ بەردەوام بوو. کاریگەری هەبوو لەسەر قووڵکردنەوەی بۆشایی جیاکردنەوەی خەڵکی ناڕازی عێراق لەبەرامبەر کۆماری ئیسلامی ئێراندا. هەر ئەوکات خامنەیی لە تویتێکدا نووسیبووی کە ئەو ناڕەزایەتیانە ئاژاوەگێڕییە، بەدەورو پشتیوانی ئیسرائیل! خامنەیی داوای لە هێزە ئەمنییەکانی عێراق کرد سەرکوتی بکەن. خۆپیشاندەرانی عێراق وەڵامیان دایەوە و لەچەند شارێکی عێراق کونسوڵخانەکانی ئێرانیان سووتاند.

ئەوەبوو حکومەتی مستەفاکازمی کە لە مانگی ئایاری ٢٠٢٠ پێکهێنرا، وەک هەوڵێک لەلایەن لایەنە باڵادەستە شیعەکانەوە بۆ هێورکردنەوەی تووڕەیی و ناڕەزایەتی شەقام. کازمیش ویستی وەهای نیشان بدات کە پاڵپشتی ڕاستەقینەی ئەو لایەنانە نییەکە لە پێکهاتەی حکومەتی عێراقدان، بۆیە لە هەوڵێکدا بۆ دروستکردنی بنکەیەکی کاریگەری

سەربەخۆ، بۆ بەدەستهێنانی پشتیوانی لایەنگرانی بزووتنەوەی ئۆکتۆبەر، بەم شێوەیە زنجیرەیەک ڕێوشوێنی چاکسازی دەستیپێکرد. یەکێک لەو ڕێوشوێنانە دووبارە دامەزراندنەوەی کۆنترۆڵی دەوڵەت بوو بەسەر دەروازە سنووریەکاندا. کازمی فەرمانیدا هێزەکانی بەرپەرچدانەوەی خێرا کە یەکێکە لە هێزە نوخبە عێراقیەکان، کە لەلایەن ئەمریکاوە مەشق و ڕاهێنانیان پێدەکرا، لە دەروازە سنووریەکان لەگەڵ ئێراندا جێگیربکرێن.

لە مانگی تشرینی دووەمی ٢٠٢٠، عەلی عەللاوی، وەزیری دارایی لە حکومەتەکەی کازمیدا، فەرمانێکی دەرکرد کە تێیدا هاتووە "هەڵوەشاندنەوەی سەرجەم لێخۆشبونی باجی گومرگی کە بە دەوڵەتەکان و دامودەزگاکانی حکومەت دەدران"، ئەم ڕێوشوێنانە کە عەللاوی گرتیەبەر، بووە هۆی دابەزینی بەرچاوی قەبارەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی لە ئێرانەوە بۆ عێراق بۆ ماوەی چەند هەفتەیەک. بەڵام زۆری نەخایاند لەکاتێکی دواتردا دووبارە بەرزبووەوە و سوودی لە کۆمەڵە لێخۆشبوونێکی جیاواز وەرگرت کە حکومەت نەیتوانی هەڵیبوەشێنێتەوە.

کازمی ئەو پلانەی پەسەند کرد، کە لەلایەن دەسەڵاتی دەروازە سنووریەکانەوە پەرەی پێدراوە، بە ئامانجی جێبەجێکردنی ئۆتۆماتیکی ئەلیکترۆنی لە دەروازە سنووریەکان، بەڵام تا ئێستاش تەرازووی میکانیکی بەکاردەهێنن. مامەڵەکان بە دەستی ئەنجام دەدەن و سیستەمی پارەدانی نەختینەیی ڕاستەوخۆ پەیڕەو دەکەن، نەک ئەلیکترۆنی. بەڵام پڕۆژەی ئۆتۆماتیکیکردنی دەروازەکان هەرگیز بەدی نەهات. دواجاریش حکومەتی کازمی نەیتوانی چاکسازیەکانی پەیوەست بە دەروازە سنووریەکانەوە جێبەجێ بکات. دەروازەکانیش کۆنترۆڵ نەکران. هەربۆیە دۆخەکە ئاواڵایە بۆ ئێران و لایەنە شیعەکانی حکومەتی عێراق، کە بتوانن بەردەوام بن لە کۆنترۆڵکردنی ئەو دەروازە سنوریانەدا.

وەک دەبینین دۆخەکە لە سایەی دەسەڵاتی شیعەکان و پێگەیەک نوری مالکی لە حکومەتی عێراقدا هەیەتی ئەوە بەزەحمەت نیشان ئەدات، کە چاکسازی بەمانای دورخستەوەی دەورو دەخالەتی کۆماری ئیسلامی، بەتایبەتی لە دەروازە سنووریەکان جێبەجێ بکرێت.

ئەوەی ئێستا لە بانگەوازی مالکی و لێپرسراوانی حکومەتی عێراقدا بەدی دەکرێت، لە هەوڵی ئەوەدان باڵادەستی ئێران، بەسەر عێراقدا و جێکەوتنی دەسەڵاتی شێعە یەکلاییکەنەوە. هەرلەم چوارچێوەیەشدایە بەو پێگەیەی لە حکومەتی عێراقدا بەدەستیان هێناوەو پشتیوانی ئێران پاڵپشتێکی گەورەیە بۆیان، لەهەوڵی بەرتەسکردنەوە یان کۆتاییهێنان بە قەوارەی هەرێمن، بۆ دورخستنەوەی دەورو دەخالەتی ئەمریکایە لە عێراقدا، بە قازانجی ئێران، کە یەکێتی نیشتمانی

کوردستانیش لەم یاریەدا تێوەگلاوە.

*بۆ ئەم وتارە سود لە وتارێکی"عەقیل عەباس" وەرگیراوە، کە کەسایەتیەکی ئەکادیمی و نوسەرو رۆژنامە نوسی عێراقیە و مامۆستایە لە دانیشگای ئەمریکی لە سلێمانی.